

ИКОНОМИЧЕСКИ АКТИВНО НАСЕЛЕНИЕ В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПЕРИОДА 2007-2017 Г. – ДИНАМИКА НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И ВЪЗРАСТОВАТА СТРУКТУРА

Маргарита Атанасова*

Увод

Икономически активното население като фактор за социално-икономическото развитие в контекста на съвременните демографски процеси и глобализация е обект на редица изследвания (Kerr, et al, 2016; Strulik, 2005; Борисова-Маринова, 2008). Работната сила се проучва в разнообразни изследователски ракурси, сред които се открояват: икономическият растеж, механичното и естественото движение на населението, състоянието и динамиката на човешкия капитал, качеството на живот и др. (Huber, 2007; Raleva, 2014, p. 11). Промените в икономически активното население (в количествен и качествен аспект) в България след 2007 г. се свързват и с нарастващата териториална трудова мобилност и фундаменталното право за свободно движение на гражданите на ЕС (Владиминова, 2007, Тодоров, 2015, с. 49). Тази среда насърчава конкуренцията както в търсенето, така и в предлагането на труда в общността и се разглежда като предпоставка за повишаване на продуктивността и конкурентоспособността на бизнеса (Conti, Sulis, 2016; Пиримова, 2002, с. 39; Марикина, 2017, с. 23). В съвременната макроикономическа динамика настъпват редица промени в обхвата и структурата на икономически активното население, които трябва да се познаят задълбочено като основа на формулиране и актуализиране на съответните политики в областта на заетостта и развитието на човешкия капитал в страната.

Анализът в настоящото изложение се фокусира върху периода 2007-2017 г., който обхваща първото десетилетие от членството на България в ЕС. През този период се формират първите сигнали за динамиката на работната сила в нашата страна като част от Европейския пазар на труда в условията на прилагането към българските граждани (от 2014) на фундаменталното право за свободно движение на хора и работници в ЕС. Сложната същност на икономически активното население като социално-икономическа категория с разнообразни параметри и институционални ракурси налага в процеса на изследването да се възприемат редица ограничения, две от които детермини-

* Маргарита Атанасова, доктор, професор, катедра "Човешки ресурси и социална защита", УНСС, email: matanasova@unwe.bg

рат структурата на настоящото изложение – фокус върху динамиката на възрастовата и образователната структура като значим компонент от информационната база за формиране на ефективни политики в областта на заетостта, образованието и обучението и акцент върху младежките групи в трудоспособна възраст. Основната изследователска теза е, че настъпилите промени във възрастовата и образователната структура на икономически активното население в България като част от ЕС през периода 2007-2017 г. формират определени предизвикателства пред актуализирането на публични политики в страната, свързани с поляризиране на образователната структура на младежките групи от населението в трудоспособна възраст. Обект на изследване е икономически активното население в България, а предмет на изследването е динамиката на възрастовата и образователната структура на тази съвкупност. В контекста на възприетата изследователска теза, основна цел на настоящата статия е да се анализират промени във възрастовата и образователната структура на работната сила в страната с акцент върху младежките групи от населението и да се очертаят предизвикателства пред актуализирането на политиките по заетостта, образованието и обучението. За постигане на тази цел се осъществяват редица взаимно-свързани изследователски задачи: проучване и представяне на ключови аспекти в динамиката на икономически активното население в България като член на ЕС през периода 2007-2017; анализ и систематизиране на основни тенденции във възрастовата и образователната структура на работната сила в страната; открояване на основни предизвикателства, свързани с поляризиране на образователната структура на младежките групи от работната сила и стабилизиране на дела на младежи с начално и по-ниско образование, които да се имат предвид при актуализиране на политиките в областта на заетостта, образованието и обучението. Извън целите и задачите на изследването остава формулирането на конкретни предложения за политики и мерки в тези области.

Изследователската методология обхваща следните основни етапи – проучване на динамиката на икономически активното население в България през периода 2007-2017 г; анализ на тенденциите във възрастовата и образователната структура на икономически активното население в страната, очертаване на предизвикателства, свързани с поляризацията на образователната структура на младежките групи от работната сила с акцент върху младежи в трудоспособна възраст с основно и по-ниско образование. В процеса на проучването се използват разнообразни изследователски методи: сравнителен анализ, desk-research метод (анализ на публично достъпни резултати от проведени международни и национални емпирични проучвания), фокус-групови дискусии, статистически анализ и др. Информационни източници са както данните от административната статистика на Агенцията по заетостта, така и резултати от фокус-групови дискусии, проведени в края

на 2017 и началото на 2018 г. в десет области в България [1]. В рамките на тези фокус-групи, представители на общинска и местна администрация, местни структурни звена на Агенцията по труда и на Министерство на образованието и науката, работодателски и синдикални организации, регионални управления на образованието и др. представят свои становища, мнения и оценки за насърчаване на участието в образование и обучение на младежи в трудоспособна възраст. Основната статистическа информация е от ежегодното Наблюдение на работната сила в страните от ЕС, във връзка с което в настоящото изложение се възприема прилаганият в методиката на Евростат подход за структуриране на възрастовите групи и на формалните образователни степени (без да се навлиза в сложната и актуална тема за качеството на образованието) на икономически активното население.

Икономически активно население на възраст 15-64 г. в България

Резултатите от анализа показват, че през периода 2007-2017 г. броят на икономически активното население на възраст 15-64 г. в ЕС нараства – с близо 6,5 милиона. В рамките на тази обща за ЕС тенденция се открояват противоположни посоки в динамиката на броя на икономически активното население за отделните страни. За определена част от тях последните десет години са съпроводени с нарастване на броя на икономически активното население, а за други – с намаление на тази съвкупност. В първата група се включват страни, в които през последните десет години броят на икономически активното население нараства) – Германия, Франция, Чехия, Полша и др. (таблица 1) Данните разкриват, че в тези страни през периода нараства и броят на заетите – с всички произтичащи от това полезни последствия върху ключови подсистеми на социално-икономическото развитие.

Таблица 1. Икономически активно население на възраст 15-64 г. в ЕС и някои страни през периода 2007-2017 г.

(брой в хил.)

	2007	2011	2015	2016	2017
ЕС 28	233 500	234 993	237 870	239 066	239 931
Германия	40 992	40 437	41 117	41 932	42 094
Франция	27 579	28 051	28 422	28 471	28 557
Чехия	5 132	5 146	5 201	5 226	5 248
Полша	16 610	16 968	17 112	16 961	16 919
Унгария	4 184	4 190	4 483	4 543	4 565
БЪЛГАРИЯ	3 448	3 302	3 276	3 200	3 278
Румъния	9 483	8 799	8 858	8 696	8 812

Латвия	1 083	1 007	965	957	946
Гърция	4 894	4 859	4 738	4 732	4 701
Португалия	5 203	5 138	4 949	4 939	4 972

Източник: Eurostat, Labour Force Survey, достъп 21.09.2018

България е в групата на страните, в които през последните десет години се очертава намаление на броя на икономически активното население – наред с Румъния, Португалия, Гърция и др. Данните показват, че в тези страни през периода намалява и броят на заетите, което може да бъде предмет на бъдещи анализи и проучвания по отношение на последствията върху ключови подсистеми на социално-икономическото развитие на страната. След 2007 г. икономически активното население в България намалява с около 170 хил. човека, което се обуславя от разнообразни фактори, сред които са миграционните движения на населението и териториалната мобилност на работници в ЕС, съпроводени с редица промени в изходящия и входящия поток в тази група. Резултатите от изследвания (Атоян, et al., 2016) сочат, че значителни съвкупности от български граждани излизат от България и избират да живеят и работят в страни от ЕС. Към настоящия момент не функционира система за регистриране и осигуряване на информация за териториалната трудова мобилност в ЕС, но специализирано проучване представя данни, че над половин милион българи на възраст 20-64 г. живеят в страни от ЕС, като 70% от тях работят, и се подчертава, че около 30% от българите, живеещи извън страната, са с висше образование [2]. Тези процеси се отразяват както на количествените, така и на качествените параметри на работната сила в България. В условията на приложение на принципа за свободно движение на работници в България вече работят (като граждани на ЕС) редица граждани на други страни от ЕС, които стават част от работната сила в нашата страна, но все още няма система за официално оповестяване на публично достъпни данни за този аспект от структурата на икономически активното население в страната. По данни на Националната агенция за приходите броят на лицата, които се осигуряват в България, а са граждани на други страни от ЕС, през 2017 г. надвишава 18 хиляди човека. (Atanassova, 2018, p. 26) През последните години търсенето на труд в България нараства (относително ниските заплати в България са традиционен фактор за това пазарно поведение на работодателите, търсещи труд) и чрез съответните институционални решения (вкл. промени в законодателството) се облекчава достъпът до пазара на труда и на лица от трети страни. Данните от годишните отчети на Агенцията по заетостта показват, че през последните три години нараства броят на издадените разрешения за достъп до пазара на труда и за краткосрочна заетост на работници-граждани на държави извън ЕС [3]. В съответствие със

Закона за трудовата миграция и трудовата мобилност (ЗТМТМ) се предоставя равен достъп до българския пазар на труда и равно третиране на гражданите на друга държава – членка на ЕС, на държава – страна по Споразумението за Европейското икономическо пространство, или на Конфедерация Швейцария, но се поставят определени изисквания и ограничения за достъп до пазара на труда за граждани на трети държави.

Представеният кратък анализ на промените в броя на икономически активното население в България през периода 2007-2017 г. е основа за два основни извода. През този период България като част от ЕС е в групата на страните, които се характеризират с намаление на броя на икономически активното население. В края на периода се откроява лек ръст на броя на икономически активното население в България, което се свързва с нарастващото търсене на труд – при относително ниски (в сравнение със средните за ЕС) нива на заплащане на труда. На пазара на труда в България вече се привличат лица както от други страни на ЕС (със статут на граждани на ЕС), така и от трети страни (за което се осигурява достъп до трудовия пазар чрез съответните процедури), което създава редица институционални предизвикателства, вкл. и по мониторинг и регистриране на съответните промени в икономическата активност, заетостта и осигуряването в страната (Atanassova, 2018, p. 25, Pandurska, p. 2018, p. 143).

Възрастова и образователна структура на работната сила в България

През периода 2007-2017 г. настъпват редица промени и във възрастовата и образователната структура на икономически активното население на България, което може да се проследи от данните в таблица 2.

Таблица 2. Население, работна сила и лица извън работната сила по степени на образование общо и за възрастови групи в България през периода 2007-2017

(брой в хил.)

Възр. групи	Образователна степен	2007			2017		
		Общо	Работна сила	Лица извън работната сила	Общо	Работна сила	Лица извън работната сила
Общо	Общо	5198,2	3447,9	1750,3	4595,2	3277,5	1317,7
	Висше	963,3	835,1	128,3	1127,7	994,6	133,1
	Средно	2744,5	2056,2	688,2	2485,6	1881,8	603,8
	Основно	1260,6	482,4	778,2	796,7	336,0	460,7
	Начално и по-ниско	229,8	74,1	155,7	185,2	65,1	120,0

15-24	Общо	1018,6	294,3	724,3	649,1	170,7	478,4
	Висше	27,9	20,7	7,2	31,1	20,7	10,4
	Средно	442,9	221,4	221,5	313,3	123,4	189,9
	Основно	474,5	38,7	435,8	270,5	21,0	249,5
	Начално и по-ниско	73,2	13,5	59,8	34,2	5,6	28,6
25-34	Общо	958,5	783,1	175,4	937,0	740,9	196,1
	Висше	238,9	215,7	23,2	312,9	275,2	37,8
	Средно	544,8	459,4	85,4	463,6	381,8	81,8
	Основно	130,1	90,1	40,1	107,1	64,4	42,8
	Начално и по-ниско	44,7	17,9	26,8	53,4	19,6	33,8
55-64	Общо	972,3	444,1	528,2	977,7	604,2	373,4
	Висше	182,4	108,8	73,5	225,5	168,3	57,2
	Средно	448,7	225,8	222,9	563,4	352,9	210,5
	Основно	297,7	99,1	198,5	160,4	73,8	86,7
	Начално и по-ниско	43,6	10,3	33,3	28,3	9,3	19,1

Източник: НСИ, Наблюдение на работната сила, годишни данни, достъп 21.09.2018

В контекста на съвременното демографско развитие на населението и нарастване на продължителността на трудовата кариера във възрастовата структура на работната сила след 2007 г. могат да се очертаят следните тенденции: намаляване на броя и на относителния дял на младежките групи и нарастване на броя и на относителния дял на лицата на възраст 55-64 г. Според официалната статистическа информация през периода 2007-2017 г. броят на лицата на възраст 55-64 г. в група в работната сила нараства с над 160 хил. човека, а броят на лицата на възраст 15-34 г. намалява с над 164 хил. човека, което се отразява на възрастовата структура на икономически активното население през 2017 г. Данните разкриват редица промени в образователната структура на работната сила в България след 2007 г., които са съпроводени с нарастване на броя и на относителния дял на лицата с висше образование. Това е свързано с активизиране на дейността на висшите училища, при което през периода нараства броят на завършилите висше образование и постепенно се приближаваме към една от ключовите цели на стратегическата програма Европа 2020 – относителният дял на населението

на възраст 30-34 г. с висше образование да достигне 40% при тази възрастова група (Тошева, 2018, с. 302; Yotova, Stefanova, 2017, р. 357; Данаилова, 2017, с. 67). Данните в таблица 2 показват, че през 2007 г. относителният дял на лицата с висше образование в България е 18.5%, а през 2017 г. нараства до 24.5%. През същия период намалява относителният дял на лицата с основно и по-ниско образование – от 28% през 2007 г. достига 21% през 2017. Тези позитивни промени в образователната структура на населението и работната сила се разглеждат като благоприятен компонент на средата за развитие на човешкия капитал и усъвършенстване на компетенциите (Пандурска, 2013, с. 181; Колева-Стефанова, 2019, с. 91). Допълнителните анализи по възрастови групи разкриват някои тенденции, които трябва да се имат предвид при подготовката и приложението на бъдещи политики в тази област. Основен акцент в изводите е тенденцията за поляризиране на образователната структура при младежките групи от работната сила. През периода се очертава относително бавно намаление на относителния дял на младежите на възраст 25-34 г. с основно и по-ниско образование и през 2017 г. те заемат над 11% от тази възрастова група в работната сила. Официалната статистическа информация разкрива, че през последните десет години относителният дял на младежите на възраст 25-34 г. с начално и по-ниско образование се стабилизира и леко нараства в тази съвкупност – от 4.6% през 2007 на 5.7% през 2017 г.

Младежи в трудоспособна възраст с основно и по-ниско образование като част от работната сила в страната – предизвикателства пред политиките по заетост, образование и обучение

Данните показват, че през 2017 г. над 160 хил. младежи на възраст 25-34 г. са с основно и по-ниско образование. Тази група се характеризира както с традиционно ниски нива на икономическа активност и заетост, така и с относително продължителен (в сравнение с високите възрастови групи) предстоящ трудов живот (Атанасова, 2013, Атанасова, 2014, Христова, 2017, с. 53) с всички произтичащи от това потенциални последствия върху системата за социално подпомагане и социално осигуряване. Настъпващите промени в труда в условията на икономика на знанието поставят нови изисквания към обхвата и нивото на образованието на хората като предпоставка за устойчиво включване в трудовия пазар (Сярова, 2017, с. 269). Бъдещите политики и мерки за насърчаване на заетостта и участието в образование и обучение на тази група от населението трябва да се съобразяват с редица специфики, сред които се открояват дефицитите в познавателните умения на нискообразованите младежи. Подробната информация от проведените в края на

2017 и началото на 2018 г. фокус-групови дискусии в десет области в България обхваща редица становища и мнения на представители на заинтересованите страни (общинска и местна администрация, местни структурни звена на Агенцията по труда и на Министерство на образованието и науката, работодателски и синдикални организации, Регионални управления на образование и др) за дефицити в познавателните умения на ниско-образовани младежи в трудоспособна възраст, които са резултат от сериозни пропуски в началното и основното образование (Борисова-Маринова и кол., 2018, с. 453-467). При това се акцентира върху разминаването между притежавания официален документ на образователна степен и грамотността на съответното лице: *"...някои се водят със средно (образование), а трудно си пишат трите имена... Имала съм група, в която един превежда на другите..."* (ФГ Сливен). *"...Завършват 8 клас и не могат да кажат "добър ден" на български..."* (ФГ Кърджали) Проблемите на ефективността на училищното образование (Пенкова, Вълков, 2018, с. 31) са свързани с разнообразни фактори, които изискват специфични решения, вкл. и при групата на нискообразованите младежи. Резултатите от проведените фокус-групови дискусии са сигнал, че в групата на ниско-образованите младежи в трудоспособна възраст ефектът от начално и основно образование по отношение на състоянието и динамиката на когнитивните способности се характеризира с дефицити в грамотността и във владенето на български език. Разкриват се сериозни затруднения пред училищната система да се спазват учебните стандарти при настоящата нормативна база. Според законите изисквания учениците от 1 до 4 клас не могат да повтарят класа и трябва да бъдат записани в следващия клас. Конкретни становища на представители на заинтересованите страни в проведените фокус-групи показват, че този проблем трябва да бъде обект на специални анализи и бъдещи ефективни решения: *"...Много популярно е в тази общност да казват "Трета година е в 5 клас". Защо е трета година в 5 клас? Защото не е могъл да бъде трета година в четвърти, трети или втори клас....Ако детето до 4 клас не може да повтаря, ами няма как в 5 да дойде грамотно..."*(ФГ Сливен) Пропуските в познавателните умения на младежите трябва да се свързват с бъдещи затруднения за усъвършенстване на професионалните компетенции и развитие на човешкия капитал (Колева-Стефанова, 2019, с. 91, Данаилова, 2017, с. 32) и за адаптивност към изискванията на трудовия пазар (Стефанов, Пейчева, 2018, с. 119; Паунов, 2004, с. 23). Дефицитите в познавателните умения (вкл. и владенето на български език) на младежи в трудоспособна възраст с основно и по-ниско образование трябва да се разглеждат и в контекста на тяхната социална роля като родители и като компонент на семейна среда, която има потенциал да "осигурява" бъдещ приток от нови попълнения на ниско-образованите групи от население: *"...родителите са неграмотни. Не може един човек,*

който е неграмотен, ние да му кажем, че образованието е ценност и да ходи детето на училище....някои се води завършил 10 клас, а не може да си напише името...Не може родителите да не знаят български език, да не могат да говорят с учителите и да разбират, че образованието е важно за тях."(ФГ Сливен) При формиране и актуализиране на бъдещите политики и мерки в областта на заетостта, образованието и обучението трябва да се търсят възможности за повишаване на познавателните способности и грамотността на родителите в тези семейства като се отделя специално внимание на познавателните способности и доброто владение на български език на майките. Представените резултати от проведените фокус-групи трябва да се свързват с динамиката на относителния дял на лицата с начално и по-ниско образование в групата на младежи на възраст 25-34 г. – след 2007 г. той се стабилизира и бележи лек ръст като достига 5.7% през 2017 г. При това е необходимо да се вземе предвид, че според законодателството в България (Закон за предучилищното и училищното образование, чл.8, ал.2) участието в училищното образование е задължително до 16 г. възраст, а през последните години се прилагат разнообразни политики и мерки в областта на образованието и обучението. В рамките на ежегодните планове за действие в изпълнение на Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014-2020 г. се включват значителни публични ресурси за осигуряване на образование и обучение за ограмотяване на възрастни обучаеми [4]. Повишаването на образователното ниво в случая се разглежда като предпоставка за успешно интегриране в разнообразни обучителни интервенции, които се предвиждат и предлагат в рамките на активните политики на трудовия пазар в страната. Ниските образователни степени са сериозна бариера за включване в разнообразни професионални обучения като фактор за развитие на компетенциите и усъвършенстване на пригодността за заетост [5]. Намирането на успешно решение за редуциране на притока на ниско-образовани лица в групата на населението в трудоспособна възраст е значимо предизвикателство за публичните политики, но ще има позитивно влияние както върху качеството на човешкия капитал в страната така и върху ефективността на инвестициите в тази област.

Резултатите и изводите от проучването потвърждават изследователската теза, че настъпилите промени във възрастовата и образователната структура на икономически активното население в България през периода 2007-2017 г., които са свързани с динамиката на групата на ниско-образовани младежи в трудоспособна възраст, формират определени предизвикателства пред актуализирането на политиките по заетостта, образованието и обучението в страната.

Заклучение

Резултатите от проведеното изследване показват, че през периода 2007-2017 г. България като член на ЕС е в групата на страните, където броят на икономически активното население намалява. В условията на широко приложение на принципа на свободно движение на работници в съвкупността на икономически активното население в страната наред с българските граждани се откроява както група на граждани на ЕС, които не са граждани на България (за което все още няма система за официално оповестяване на публично достъпни данни), така и граждани на трети страни. Тези структурни специфики в динамиката на работната сила в страната усложняват обекта и дейностите на системата за инспектиране на труда и спазване на трудовото законодателство. Резултатите показват, че след 2007 г. настъпват промени във възрастовата и образователната структура на икономически активното население в страната, сред които се откроява нарастването на относителния дял на лицата с висше образование и поляризиране на образователната структура на младежките групи от работната сила. В контекста на намаляване на броя и на младежите в съвкупността на икономически активното население се очертава негативна тенденция за относително стабилизиране и лек ръст на младежи на възраст 25-34 г. с начално и по-ниско образование през последните десет години. Тази тенденция в образователната структура на населението и работната сила се анализира от позициите на законовото изискване, че за всеки гражданин на България училищното образование е задължително до навършване на 16-годишна възраст, във връзка с което се поставя въпросът за институционалния капацитет за спазване на законите в страната. Представените в настоящата статия изводи за тенденциите във възрастовата и образователната структура на работната сила открояват редица предизвикателства, свързани с поляризиране на образователната структура на младежките групи от населението в трудоспособна възраст, които трябва да се имат предвид при формирането и актуализирането на политики и мерки в областта на заетостта, образованието и обучението.

Бележки:

[1] В статията се представят резултати от фокус-групови дискусии, които са проведени в края на 2017 и началото на 2018 г. в рамките на научно-изследователски проект "Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България" на ИИНЧ-БАН.

[2] Евростат: Над половин милион българи живеят и работят в ЕС <https://www.investor.bg/ikonomika-i-politika/332/a/>

[3] От началото на 2017 г. българските работодатели могат да наемат сезонни работници от страни извън ЕС на основание чл. 24, ал. 3 от Закона за трудовата миграция и трудовата мобилност.

[4] Така например в плана за действие (Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2014-2020 г.) за 2018 и 2019 г. се открояват предвидените дейности по проект "Нов шанс за успех" (Курсове за ограмотяване на възрастни и на курсове за придобиване на компетентности от прогимназиалния етап на основното образование за неграмотни и слабограмотни лица над 16 години) и по проект "Обучения на безработни лица с ниска степен на образование" с бюджети съответно – 19 000 000 лв. и 10 000 000 лв.

[5] В съответствие с регламентираните в чл. 8, ал. 4, т. 2 от Закона за професионалното образование и обучение изисквания, лица без основно образование не могат да се включват в редица курсове за професионално обучение, които на практика се предлагат в рамките на активната политика по заетостта.

Референции:

Атанасова, М., (2013), Развитие на човешкия капитал и сегментирани групи на трудовия пазар – предизвикателства и перспективи. В: Посткризисно икономическо развитие на ЕС и България. ГорексПрес, София, с. 206-215. (Atanassova, M., 2013, Razvitie na choveshkia capital i segmentirani grupi na trudovia pazar- predizvikatelstva i perspektivi. V: Postkrizisno ikonomichesko razvitie na ES i Bulgaria, Goreks Pres, Sofia, 206-215)

Атанасова, М., (2014), Участие на младежите в заетост и обучение в България – състояние и предизвикателства. В: ИИНЧ-БАН. Демографската ситуация и развитието на България. Академично издателство "Проф. Марин Дринов", София, с.715-726.

(Atanassova, M., 2013, Uchastie na mladezhite v zаетost i obuchenie v Bulgaria, Akademichno izdatelstvo Marin Drinov, Sofia, s.715-726)

Борисова-Маринова, К., и кол., (2018), Демографско развитие, работна сила и трудови ресурси в България. В: ИИНЧ-БАН. Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България, т. 4. Издателство на БАН "Проф. Марин Дринов", София.

(Borissova-Marinova, K. et all., 2018, Demografско razvitie, rabotna sila i trudovi resursi v Bulgaria, b.4, Izdatelstvo na BAN, Prof.Marin Drinov, Sofia)

Борисова-Маринова, К., (2008), Демографски аспекти на възпроизводството на работната сила. В: Демографските процеси и работната сила в България. София, с. 21-47.

(Borissova-Marinova, 2008, Demografски aspekti na vazproizvodstvoto na rabotnata sila, V: Demografски procesi i rabotna sila v Bulgaria, Sofia, s. 21-47)

- Владимирова, К., (2007), Човешкият потенциал за икономически растеж и конкурентоспособността на българската икономика, //Годишник на УНСС, УИ Стопанство, УНСС, София.
- (Vladimirova, K., 2007, Choveshkiat potentsial za ikonomicheski rastezh i konkurentosposobnostta na bulgarskata ikonomika, Godishnik na UNSS)
- Данаилова, И., (2017), Изследване на нагласите към учене и академичните мотивационни ориентации на студенти в ранна фаза на висшето образование, Бизнес посоки, 22/2017.
- (Danailova, I., 2017, Izsledvane na naglasite kam uchene i akademichni motivacionni orientacii, Biznes posoki, 22/2017)
- Колева-Стефанова, Д., (2019), Човешкият капитал и значението му за нашето съвремие, сп. Диалог, 2019, бр.1, 85-93.
- (Koleva-Stefanova, D., 2019, Choveshkiat capital i znachenieto mu za nasheto savremie, sp. Dialog, 2019, br.1, s. 85-93)
- Марикина, М., (2017), Националната конкурентоспособност – атрактивност или/и агресивност сп. Икономически и социални алтернативи, бр. 3/2017 г. с 23.
- (Marikina, M., 2017, Nacionalna konkurentosposobnost – atraktivnost ili agresivnost, sp. Ikonomicheski I sotsialni alternative, 2017)
- Паунов, М., (2004), Стратегическо управление на човешките ресурси, (2004), ИК- УНСС, с. 23.
- (Paunov, M. 2004, Strategicheskovo upravlenie na choveshkite resursi, IK-UNSS, s. 23)
- Пенкова, Е., Вълков, А., (2018), Емпирични доказателства към ефективността на училищното образование в България, Икономически и социални алтернативи, брой 3, 2018 с. 31.
- (Penkova, E., Valkov, A., 2018, Empirichno dokazatelstva kam effektivnosttat na uchilishtnoto obrazovanie v Bulgaria, Ikonomicheski I sotsialni alternativni, broy 3, 2018, s. 31)
- Пиримова, В., (2002), Инвестиционна обусловеност и проекции на растежа в България, сп. Икономическа мисъл, 2002 г., бр. 2, с. 34-49.
- (Pirimova, V., 2002, Investicionna obuslovenost I proeckii na rastezha v Bulgaria, sp. Ikonomicheska misal, 2002 g., br. 2, s. 34-49)
- Стефанов, Л., Пейчева, М., (2018), Управление на човешките ресурси, ИК-УНСС, София
- (Stefanov, L., Peycheva, M., 2018, Upravlenie na choveshkite resursi, IK-UNSS, Sofia)
- Сярова, Е., (2017), Перспективи и предизвикателства за развитието на труда в икономиката на знанието, В: "Финансово-икономическата интеграция на България в ЕС за 10 години членство – предизвикателства и перспективи", Академично издателство "Д. Ценов" – Свищов, с. 265-272.

(Syarova, E., 2017, Perspektivi I predizvikatelstva za razviteto na truda v ikonomikata na znaniето, V: Finansovo-ikonomichestkata integratsia na Bulgaria v ES za 10 godini chlenstvo – predizvikatelstvo I perspective, Akademichno izdatelstvo D.Tzenov, Svishtov, s. 265-272)

Тодоров, Т., (2015), Външната миграция в контекста на социално-икономическите процеси и нейното очаквано влияние върху демографското развитие на България, Сп. "Население", бр. 2/2015 (с. 43-55), Българска академия на науките, София.

(Todorov, T., 2015, Vanshnata migratsia v konteksta na sotsialno-ikonomichestkite protsesi i neinoto vlianie varhu demografskoto razvitie na Bulgaria, sp. Naselenie, br.2/2015)

Тошева, Е., (2018), Динамика на основни показатели за висшето образование в България и страните от Европейския съюз за периода 2003-2016 г. Научни трудове, ИК-УНСС, с. 302.

(Tosheva, T., 2018, Dinamika na osnovni pokazateli za visheto obrazovanie v Bulgaria I stranite ot Evropeyskia sayuz za perioda 2003-2016 g., Nauchni трудове, UK-UNSS, s. 302)

Христова, А., (2017), Образованието като качествена характеристика на икономически активното население, сп. Население, Книжка 1 (2017), статия 2 // Issue 1 (2017), article 2

(Hristova. A., 2017, Obrazovaniето като kachestvena haraktersitika na ikonomicheski aktivnoto naselenie, sp. Naselenie, Kn. 1.2017)

Atanassova, M., (2018)., Employment in Bulgaria as Part of European Labor Market – Trends and Institutional Challenges. Economic Studies 6/2018.

Atoyán, R., et al. (2016), Emigration and Its Economic Impact on Eastern Europe. International Monetary Fund, SDN/16/07, July 2016. Available at: <http://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.aspx?sk=42896.0>

Conti, M., Sulis, G., (2016), Human capital, employment protection and growth in Europe; Journal of Comparative Economics, Volume 44, Issue 2, May 2016, Pages 213-23.

Huber, P., (2007), Regional Labour Market Developments in Transition: A Survey of the Empirical Literature, The European Journal of Comparative Economics Vol. 4, n. 2, 2007, pp. 263-298 ISSN 1824-2979.

Kerr, S. P., Kerr, W., Ozden, C., Parsons, C., (2016), Global talent flows. Journal of Economic Perspectives, 30(4), 83-106.

Raleva, St., (2014), Impact of Labour on Economic Growth in Bulgaria (1991 – 2013), Economic Alternatives, 3/2014, 5-14

Pandurska, R., (2018), Transferring resources between the First and the Second pillar in the context of development of the pension model in Bulgaria. – Economic Studies, N 2, p. 133-160.

Piketty, T., (2015), About capital in the twenty-first century. *American Economic Review*, 105(5), 48-53.

Strulik, H., (2005), The role of human capital and population growth in R&D-based models of economic growth. *Review of International Economics*, 13, 129-145.

Yotova, L., Stefanova, K., (2017), Efficiency of Tertiary Education Expenditure in CEE Countries: Data Envelopment Analysis. *Economic Alternatives*, Issue 3, pp. 352-364.

ИКОНОМИЧЕСКИ АКТИВНО НАСЕЛЕНИЕ В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПЕРИОДА 2007-2017 Г. – ДИНАМИКА НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И ВЪЗРАСТОВАТА СТРУКТУРА

Резюме

Анализът на промените в икономически активното население се фокусира върху периода 2007 – 2017 г., който обхваща първото десетилетие от членството на България в Европейския съюз. Основна цел на настоящата статия е да се анализират промени във възрастовата и образователната структура на работната сила в страната с акцент върху младежките групи от населението и да се очертаят предизвикателства пред актуализирането на политиките по заетостта, образованието и обучението. Резултатите от сравнителния анализ показват, че в контекста на нарастване на работната сила в редица страни от ЕС и в общността като цяло след 2007 г. в България се очертава обратната тенденция – броят на икономически активното население намалява. През периода настъпват редица структурни промени в икономически активното население в България, трансформиращи контекстуалната рамка за формулиране и актуализиране на политиките в областта на заетостта и развитието на човешкия капитал, сред които се открояват: поляризиране на образователната структура при младежките групи от населението и работната сила и стабилизиране на дела на ниско-образовани младежи в трудоспособна възраст.

Ключови думи: икономически активно население, работна сила, образователна структура

JEL: J210, J240, I280

ECONOMIC ACTIVE POPULATION IN BULGARIA FOR THE PERIOD 2007-2017 – DYNAMICS OF EDUCATIONAL AND AGE STRUCTURE

Margarita Atanassova*

Abstract

The analysis of changes in the economically active population focuses on the period 2007-2017, which covers the first decade of Bulgaria's membership in the European Union. The main purpose of this article is to analyze changes in the age and educational structure of the workforce in the country and to outline challenges in updating employment, education and training policies. The results of the comparative analysis show that in the context of labor force growth in a number of EU countries and in the community as a whole after 2007 in Bulgaria the reverse trend is emerging – the number of economically active population is decreasing. During the period, a number of structural changes occurred in the economically active population in Bulgaria, transforming the contextual framework for formulating and updating employment and human capital policies: polarization of the educational structure of the youth groups of workforce and the relative stability of the share of low-educated young people of working age.

Key words: economically active population, labor force, educational structure

JEL J210, J240, I280

* Margarita Atanasova, PhD, Professor, Department of Human Resources and Social Protection, UNWE, email: matanasova@unwe.bg